

ZPRAVODAS

ostravské pobočky Genealogické a heraldické společnosti v Praze

Karel HRBÁČEK

ÚVAHA O OSTRAVSKÉM ZNAKU

Na modrém štítě na zeleném trávniku doprava obrácený bílý kůň v poskoku, s červenou pokrývkou pod zlatým sedlem, bez uzdy a třmenů. Nad koněm v levém horním koutě štítu je zlatá heraldická růže.

Tento popis ostravského městského znaku je v podstatě platný od druhé poloviny 19. století, kdy se ustálil na této své definitivní podobě.

Vývoj ostravského městského znaku zapadá celkem normálně do vývoje městské heraldiky v našich zemích. Zdálo by se, že bezproblémově. A přesto o znaku Ostravy víme pouze to, že existuje, jaká je jeho podoba a jak v různých dobách vypadal. Vše ostatní si můžeme jenom domýšlet. A vždy nám bude působit nesnáze, jsme-li odkázáni jen na to, co o sobě hovoří přednět sám. Je proto původ ostravského znaku a vše, co s tím souvisí, stejně diskutní jako původ městských znaků u nás vůbec.

Pro většinu dřívějších historiků, pokud se zabývali městskými znaky, byla věc jasná. Vycházeli z toho, co viděli. Byli přesvědčeni, že i na nejstarších pečetích vidí nejen pečetní znamení, ale i tehdejší podobu městského znaku. Tam, kde původ a podoba znaku nebyly písemně doloženy, prohlásili pečetní obraz za znak města. Tak se stalo ve velké většině našich měst a městeček a je to i případ znaku Ostravy. V této souvislosti to skutečně zjednodušeně prohlásil historik Ostravy Richard Drapala, když napsal, že "znaky měst nejsou nic jiného než zvětšené pečete provedené v barvách" a že "vývoj znaků i pečeti probíhal identicky" /1/.

Proti podobným zjednodušeným a zdánlivě logickým tvrzením vystoupil u nás Václav Vojtíšek ve svém díle "O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých" /2/.

Vycházel z německého badatele Felixe Hauptmanna, který před ním zastával názor, že města nemohla mít ještě ve 13. a 14. století své erby, protože u nich nebylo-heraldicky řečeno- -osoby, která by byla nositelkou erbu. K tomu mohlo prý dojít teprve tehdy, když se města stala samostatným svobodným vojenským a válečným faktorem. Jestli v německých zemích k tomu docházelo v druhé polovině 14. století, v českých zemích byl vývoj opožděn a ještě potřeboval mocný otřes. Tím byly husitské války. Vojtíšek ovšem tvrdí, že to ještě neznamenal všeobecné zavedení městských erbů, nýbrž jen u královských význačných měst, která skutečně zasahovala do vývoje země. Městské svobodné obce se tak mohly stát nositelkami městských erbů.

Vojtíškovy tvrzení znamená tedy druhou krajnost v názoru na původ městských znaků a je zřejmé, že taková absolutní tvrzení nemohla nechat ostatní historiky a badatele lhostejnými a každý se s nimi musel nějak vyrovnávat. Tím spíše, že otázky nelze klást tak jednoznačně, protože tak jednoznačně ani neprobíhal vývoj tehdejší feudální společnosti.

Tato názorová nejednotnost na dobu vzniku městských znaků vyplývala ze snahy vymezit jejich vznik co nejpřesnějším termínem a ohraničit jej co nejkratším časovým úsekem. Vznik znaků měst však jako každý společenský jev byl nerovnoměrným časovým projevem - kratším nebo delším.

Proti argumentům Vojtíškovým uvádějí badatelé důvody, které původ městských znaků posunují o desítky let a v některých případech o století i více zpět. A mnohé jeho argumenty neobstojí, ani když připustíme pouze vojenské a válečné důvody pro získání znaku.

Zavedení městských pečeti si vynutil vývoj. Některá města měla svou pečeť od svého založení a u ostatních docházelo k jejich zavedení, až když dosáhla určitého stupně svého vývoje, když začala žít plným hospodářským životem. Tento výrobní a obchodní život ve městech vytvářel předpoklady pro to, aby se tato stala samostatnými institucemi s vlastní administrativou.

Jak do toho zapadalo postavení Ostravy jako města? Ostrava zdaleka neměla takovou důležitost jako většina měst královských. Jako poddanské město olomouckého biskupství nebyla ovšem ani na tom nejnižším stupni. Za Lucemburků se mohla srovnávat se středně velkými královskými městy na Moravě, jako byl například Uherský Brod, Jevíčko apod.

Část historiků se shoduje na tom, že město bylo založeno už před rokem 1240. Zakládací listina města neexistuje. Až do husitských válek není o vývoji města mnoho zpráv. A do roku 1426 neznáme žádný doklad o symbolu města v jakékoli podobě.

Vojtíšek se známkou Ostravy nezybýval. O městech jako Ostrava a jejich znacích se zmiňuje nepřímě takto: "A zdá se, že možno vysloviti větu, hodící se zejména pro poddanská města - jestliže erb vrchnosti byl dán za pečeť neboli erb městečka anebo se stal jejich základem, bývalo toto znamení obyčejně na štítě a na štítě bývalo vkládáno do městských pečeti i předváděno v jiných způsobech".

Mluví se tu o znaku pána, který, dá-li se to tak říci, si takovým způsobem označil svůj majetek. Obyvatelům města nezbývalo nic jiného, než aby si na symbol města vykli a považovali jej za svůj. Tento názor aplikovaný na Ostravu je uveden pouze jako jedna z mnoha možností.

Zůstanme však u faktů, totiž u prvního známého heraldického znázornění znaku Ostravy na pečeti z roku 1426. Zdá se, že i u Ostravy byl spontánní a živelný proces pečetního symbolu ve znak do začátku husitských válek ukončen. Rok 1416, kdy byl uděleno v našich zemích panovníkem první znakové privilegium na městský erb městu Slavkovu na Moravě, můžeme mít za mez, kdy tento živelný vývoj skončil a městské erby se staly všeobecně a oficiálně uznanou právní institucí. Proto můžeme rovněž toto první známé znázornění ostravského znaku považovat za znak města.

U města Moravské Ostravy se žádné znakové privilegium nezachovalo. Jistě ani nebylo vydáno. Snad tu byl nějaký souhlas biskupské vrchnosti, nebereme-li v úvahu pověst, podle které biskup znak Ostravě udělil.

Kdo tedy Ostravě udělil podobu budoucího znaku na pečeti města, jak a kdy se to stalo, to jsou otázky, na které dosud nikdo přesně neodpověděl. Pečeť z roku 1426 jistě nebyla první. Doklady o tom, co se dělo za ta dvě století od založení města, jsou buď nenávratně zničeny nebo jsou ještě ukryty v archivech. Je jisté, že když scházejí fakta, zbývá široké pole pro fantazii. Od pověstí až po vážné hypotézy.

Historikové Ostravy se těmito otázkami o původu znaku příliš nezabývali. Popsali co viděli, popřípadě se spokojili s pověstmi. My rovněž nemůžeme udělat nic jiného, než shrnout to, co doposud o tom bylo řečeno a přiklonit se k tomu, co považujeme za nejvhodnější.

Začněme pověstmi. Ty jistě náš problém neřeší, tím spíše, že jsou hned dvě a jsou naprosto odlišné. Patří ovšem ke každému pořádnému znaku a jsou právě důkazem jeho starobylosti. Pověsti rovněž ukazují dvě možnosti nabývání znaku. Aby byl vytvořen dojem pravděpodobnosti, jsou v pověstech konkrétní události, které je však prakticky nemožné zasadit do jakéhokoliv historického úseku dějin města/ pokud se ovšem přece jen něco neudálo v tom neznámém úseku dějin od založení města do husitských válek/.

Dejme slovo prof. Adamusovi, který ve svých "Dějínách města Ostravy" /3/ obě pověsti uvádí s podotknutím, že jsou bez veškerého historického podkladu. Texty pověstí převzal pravděpodobně od Zwierziny a Wattolika.

První pověst hovoří o tom, že jednou byly Hukvaldy obleženy. Když bylo obleženým nejhůře, rozhodli se poslat posla do Ostravy žádat o pomoc. Tomu se podařilo prodrat se tajně táborem obléhatelů a dostat se do Ostravy. Ostravští sklízeli právě úrodu na polích. Když uslyšeli od posla, jak zle se vede obleženým na Hukvaldech, zanechali práce na polích a pospíšili co mohli na Hukvaldy a udeřili s takovou rychlostí a prudkostí na obléhatele, že tito neměli ani čas dát koním uzdy a dali se na útěk. Biskup odměnil Ostravské potom tím, že jim dal do znaku koně bez uzdy.

Druhá pověst praví, že jednou oblehl nepřítel Ostravu. Měšťané připravovali za noci výpad proti obléhatelům. Aby je

znítli, vypustili z brány koně bez uzdy a vehnali ho za křiku do tábora nepřítel, kteří, domnívající se, že něšťané tudy udeřili na jejich tábor, shlukli se v tu stranu. Zatím Ostravští podnikli na obléhatelů útok z druhé strany a zahnali ho na útek. Na památku tohoto vítězství přijali prý do znaku koně bez uzdy.

V první pověsti jde tedy o koně nepřátelského, ve druhé je hrdinou kůň ostravský. I když se s pověstmi polemizovat nemá, je to v našem případě aspoň trochu nutné, protože bylo hodně pokusů dávat jim reálný obsah. Obě pověsti v konfrontaci se skutečnými i možnými historickými událostmi neobstojí. Pokud jde o první pověst, je málo pravděpodobné /mohlo jít o 13. nebo 14. století/, absolvovat v tehdejších podmínkách třicetikilometrovou vzdálenost z Ostravy na Hukvaldy a udeřit okamžitě s rychlostí a prudkostí na nepřítele, který byl vojensky jistě zkušenější a zdatnější než ostravští sedláci a řemeslníci. A proč Hukvaldy nepožádaly o pomoc mnohem bližší Brušperk, Místek nebo Příbor? Drapala, německý historik Ostravy po Adamusovi, ve svých "Geschichte der Stadt Mährisch Ostrau" si toho byl vědom a táže se, zda místo Hukvald to nebyl bližší Landek. V této souvislosti vyslovuje domněnku, jestli kůň ze znaku Ostravy nepatřil některému neznámému rodu, dávno vymřelému, kterému Hukvaldy i /nebo Landek/ patřily. Drapala se tak hypoteticky přiblížil k pozdějšímu výzkumům novojičínského historika a archiváře P. Zieglera z roku 1943. Ale o tom později.

Pokud jde o druhou pověst, je tato příliš nápadně podobná pověstem podobného druhu některých měst u nás i v zahraničí.

Vraťme se však na půdu faktů. Pečetí jsou v našem případě jediným pramenem pro výzkum vývoje znaku až do 18. století. Je proto nutné se jimi zabývat. Komplexní hodnocení pečetí by bylo jistě zajímavé. Bylo by záslužné uvést na pravou míru rozpory mezi jednotlivými badateli v tom, jak jednotlivé pečetě hodnotili a hlavně jak různě luštěli texty jejich opisů.

Nejstarší známá pečeť z roku 1426 je z listiny, v níž Vavřinec /Lorko/ a jeho bratr Mikuláš ze Šenova, majitelé Čertovy Lhoty, nyníjších Mariánských Hor, zapisují ostravskému měšťanu Mertenovi 50 kop českých grošů na vsi Čertově Lhotě. Na poměrně dobře zachovalé pečetě z černého vosku o průměru 48 mm je uvnitř perlového kruhu gotický štít, na kterém je doleva krácející ocedlaný kůň. Ve volných místech mezi kružnicí a štítem je větvičkovitá výzdoba. V legendě pečetě se dá přečíst latinský uncíalový nápis: + S. CIVIUM DE OSTRAVIAE +.

V roce 1444 prodává Jan Čapek ze Sán, tehdejší majitel Ostravy, výše zmíněnou Čertovou Lhotu Janovi Studénkovi ze Studénky. Na této listině je stejná pečeť jako byla na listině z roku 1426.

Rovněž v roce 1446, kdy tentýž Jan Čapek zastavuje kus role v Ostravě ostravskému měšťanovi Niklinovi, je na listině stejná pečeť.

Z roku 1454 jsou dvě stejné pečetě. Obě listiny potvrzují nadání na oltář sv. Cecílie v kostele sv. Václava v Ostravě.

Jednou tak činí olomoucký biskup Jan XII., po druhé arcibiskup Martin z Dobrušky. Pečetě na listinách jsou v podstatě stejné jako předešlé, ale koně přibýly třmeny.

Další pečeť je z roku 1512 a pečetí smlouvu mezi přívozským vladykou Sudelbodem /Sudivojem/ z Boronína a Ostravským měšťanem. Pečeť je rovněž z černého vosku a má průměr 32 mm.

Všechny uvedené pečetě mají v podstatě stejnou podobu a je možno jejich znakové znamení považovat za první období ve vývoji znaku.

Pro další bádání má největší význam pečeť z roku 1575. Je první z červeného vosku. Právo pečeti červeným voskem udělil Ostravě olomoucký biskup Vilém Prusinovský z Víckova roku 1570 se zdůvodněním: "... aby se Ostravští jiným městům v biskupství a knížectví našem ležícím srovnati mohli". Pečeť je dobře zachovalá a je na smlouvě mezi tehdejší majitelem slezsko-ostravského panství Frydrychem Sedlnickým z Choltic a městem Ostravou o jezu přes řeku Ostravici. Na pečetě je uprostřed kruhu bohatě vykrajovaný renesanční štít, který se patou dotýká okraje pečetě. Na štítě je kůň ve výskoku doprava obrácený. Kůň nemá uzdu ani třmeny. Poprvé se objevuje nad koněm v levém koutu květ /růže ?/ se šesti okvětními lístky. Průměr pečetě je 34 mm. Pečeť má latinskou legendu : SIGILL MAIUS CIVITATIS OSTRAVIAE.

Obraz na této pečetě už nabyl téměř definitivní podoby znaku. Všechny další změny byly formálního rázu, poplatné tehdejší heraldické módě a závislé na vůli a vkusu objednavatelů i umění výrobců pečetidel.

Nejstarší zachované pečetidlo je z roku 1664. V obrazu pečetidla je na tzv. španělském štítě doprava kráčející osedlaný kůň se třmeny. V horní části štítu nad koněm je uprostřed pětilisté růže. Ve znaku je obsažen nový prvek: kůň kráčí po bujném trávníku.

Původní heraldika trávník neznala. Neznala zákony gravitace. Obecné figury se na štítě volně vznášely. Rovzaj přírodních věd ovlivnil i heraldiku a dal většině heraldických zvířat "pevnou půdu" pod nohy. Znaky byly polepšovány zelenými pažbami, kopečky nebo trojvrším. Tyto naturalistické prvky spolu s pokusy o perspektivní zpodobení figur znamenaly vlastně konec původní heraldiky a málokterý znak s obecnými figurami se těmto vlivům vyhnul. To vše musíme přijímat jako historicky danou věc a smířit se s tím.

V archivu města je uloženo jedenáct pečetidel. Od výše zmíněného z roku 1664 po poslední z roku 1830. První dvě jsou ze stříbra, ostatní z mosazi. Nás na nich zajímá obraz znaku. Na prvních čtyřech pečetidlech do druhé poloviny 18. století je kráčející kůň se sedlem a třmeny obrácený doleva /na pečetích samozřejmě doprava/ a nad ním pěti nebo šestilistý květ. Na dalších třech pečetidlech je kůň opět v poskoku, doleva obrácený, se sedlem bez třmenů a pětilistý květ je v pravém rohu štítu nad koněm. Další tři pečetidla jsou dokonce bez obrazu znaku a poslední, jedenácté, z roku 1830 má stejný obraz koně, ale květ schází. Tu se projevuje soumrak pečetě, která se přežila, protože už nestačila na stále větší obecní agendu a musela být nahrazena daleko produktivnějšími razítky. Na razítkách se už objevoval jenom obraz městského znaku v té podobě, jak ho známe dnes.

Výjimku tvoří razítka městských orgánů z let druhé světové války. Je na nich podoba znaku pečeti z roku 1575. Kůň má záněrně starobylou podobu a nemá pod sebou trávník. Razítko s touto podobou znaku bylo používáno ještě určitou dobu po válce.

Už výše bylo řečeno, že bude vždy působit nesnáze, jsme-li odkázáni na to, co o sobě hovoří přednět sám. Ovšem pečeti, pečetidla i razítka seřazená v časových, i když ne vždy přesných souvislostech, už nejsou zcela izolované předměty, ale fakta, která nám umožní konfrontaci s tím, co dosud bylo o znaku řečeno. Ne všichni, kteří o znaku psali, těchto souvislostí dbali.

Prvními historiky, kteří se zabývali ostravským znkem, byli Zwierzina /4/ a Watolik/5/. Watolik popisuje znak takto: "Osedlaný bělouš bez uzdy a zářící hvězda v modrém poli tvoří znak města. Nynější pečeť - vlastně pečetidlo - s tímto znkem je stříbrné z roku 1565 /pečetidlo je však z roku 1664/ a je uloženo v archivu obce. Znak obdrželo město od olomouckého biskupa za statečnou pomoc jeho měšťanům nepřitelem obleženým Hukvaldům".

Zdálo by se, že Zwierzina ani Watolik ještě neznali pečeť z roku 1426, když Fr. Watolik o ní v roce 1881 nepíše. Ovšem v rukopisné pozůstalosti Zwierzinově mezi mnoha úvahami o ostravském znaku jsou i poznámky právě o této pečeti. Zwierzina v těchto zápisech píše, že byla právě objevena. Z jeho poznámek je vidět, jak se nemohl zcela vyrovnat s tím, že mohly existovat ještě jiné pečeti s odlišným obrazem, než jak bylo do té doby známo.

Watolik i Zwierzina se domnívali, v souladu s pověstí, že znak město obdrželo od olomouckého biskupa za pomoc Hukvaldům. Tím biskupem měl být vzhledem k růži ve znaku Dětřich z Hradce /1281 - 1301/, který měl ve znaku rovněž podobnou růži. Watolik píše při tom současně o růži i zářící hvězdě. Svědla jej k tomu asi podoba růže se silně zdůrazněnými kališními lístky.

Je ale zajímavé, že Adamus, který znal pečeti z roku 1426 i další bez růže i tu z roku 1575 už s růží, přejal nekriticky tvrzení svých předchůzců. V "Dějinách města Ostravy" v kapitole o znaku si stěžuje, že "v Ostravě se nezachovalo starších pečetidel. Ještě roku 1881 vzpomíná Fr. Watolik ostravských pečetidel, že byly r. 1665 zhotoveny a že městský znak byl vyryt do stříbra a že se chovají v archivu obce. Ale dnes není po těchto pečetidlech památka." Při popisování pečeti z roku 1426 Adamus podotýká, že "nad koněm není ještě hvězdy". A na pečeti z roku 1575 "v pravém rohu štítu je pětilistý květ nějaké rostliny. Podobný květ má ve znaku město Hodonín a měl ve znaku olomoucký biskup Dětřich z Hradce. Jaká byla příčina, že přidána byla do znaku pětilistá růžice, o tom není zpráva". /Adamus ovšem lístky květu špatně spočítal, protože jich je šest. Hodonín nemá ve znaku zlatou, ale červenou šestilistou růži. Zlatou hradeckou růží mají města Dačice, Telč a Slavonice, kromě několika dalších městeček. Získala je ve 14. století od pozdějších pánů z Hradce.

Adamus přebíral údaje o znaku nejen od Wattlika, ale pravděpodobně i od H. G. Ströhla /6/, který uvádí podobné údaje a navíc nesprávně hodnotí pečeť z roku 1426.

Nad těmito názory na původ znaku vůbec i růže samotné se pozastavil další německý historik Ostravy Richard Drapala. Polenizuje se Zwierzinou a Watolikiem. Neznali původní pečeti bez růže, a proto se domnívali, že na znaku byla vždy. Pokud jde o Dětřicha z Hradce, je nelogické, aby si teprve po 200 letech někdo takovým způsobem na něj vzpomněl. Drapala dokonce připouští domněnku, že se růže dostala do znaku jako přechodná ozdoba a pozdějšími rytci pečetidel byla považována za znakovou figuru. Je zajímavé, že Drapalovy logické připomínky nebyly vzaty v úvahu. Dodnes se opakuje legenda o Dětřichovi z Hradce.

V rámci těchto v podstatě stejných názorů se vyskytují objevy novojičínského německého archiváře a historika Paula Zieglera z roku 1943. Jsou to mimo jiné i důležité objevy pro historii rané heraldiky na území Moravské brány. V jeho díle "Die Grafen von Hückeswagen in Mähren" /7/ se Arnold z Hückeswagen stal konkrétní osobou. Ziegler v tomto díle rovněž publikoval znaky Arnolda a jeho potomků. Nás zajímá, že Erb Arnoldův je zcela totožný s prvním znakem na pečeti města Ostravy, je to totiž osedlaný kůň. Kromě jiných okolností to byl pro Zieglera důkaz, že zmíněný Arnold ještě před rokem 1240 Ostravu založil. Ziegler si tak vzal na pomoc pomocnou vědu historickou - heraldiku. Ovšem Ziegler se nespojoval s tím, že Ostrava dostala od Arnolda do znaku osedlaného koně, ale rovněž tvrdil, že i růže pochází z rodinného erbu Hückeswagenů. Dlouhou absencí růže ve znaku vysvětluje buď přehlédnutím rytce pečeti nebo tehdejší bouřlivou dobou, hlavně husitskými válkami. /Husitské války to asi nebyly. Ostrava byla husity obsazena až roku 1428 a růže v té době na pečeti ještě nebyla./

Oponentem Zieglerovým se stal Ladislav Hosák. Některá jeho tvrzení vyzvedl jako přínos, ale jiná, jako založení Ostravy Arnoldem rozhodně odmítl. O heraldických argumentech Zieglerových napsal: "edním závažným argumentem Zieglerovým zůstává osedlaný kůň a pětistá růže, které v znaku města Ostravy skutečně jsou. Na druhé straně je nesporné, že v heraldice Hückeswagenů jsou některé nevysvětlitelné záhady. Tak již syn Arnoldův Frank neužíval erbu otcova /osedlaného koně/, ale znamení dvou špicí nahoru obrácených ostruh /jsou to tzv. heraldické krokve/, zatímco v erbu Jindřicha hraběte z Hückeswagenů se objevuje pětistá růže. Pětistá růže v znaku města Ostravy se však vysvětluje, a to pravděpodobněji, i jinak, totiž že pochází od olomouckého biskupa Dětřicha z Hradce, který měl pětistou růží v svém rodovém erbu. Drapala upozornil, že růže v znaku Moravské Ostravy se objevuje teprve velmi pozdě. Znak města zůstává zatím nevysvětlen; je tu však možno, že osedlaný kůň vyjadřuje transitní charakter města" /8/.

Argumenty prof. Hosáka proti P. Zieglerovi mají některé heraldické nedostatky. Ve dvou poznámkách se dovolává Fr. Zvolského /9/, a to právě tam, kde tento uvádí o ostravském znaku nesprávné informace a nesprávnou kresbu znaku. Ačkoli cituje Drapalu, který dosti přesvědčivě dokazuje, že růže ve znaku nemůže patřit Dětřichovi z Hradce, přesto podléhá této heraldické iluzi jako většina jeho předchůdců.

Považuje za nevysvětlitelné heraldické záhady to, že potomci Arnolda z Hückeswagenu měli jiné znaky než on. V tehdejší raném období heraldiky, kdy znaky vznikaly spontánně jako osobní znamení jednotlivých šlechticů, nebyly znaky ještě bezpodmínečně dědičné. Tvrzení, že osedlaný kůň může vyjadřovat tranzitní charakter města, je možné přijmout pouze s výhradami. V době případného vzniku obrazu na pečeti města se taková uvědomělá znaková tvorba ztěžila mohla vyskytovat.

Ovšem hlavní důkaz prof. Hosáka proti Zieglerovým tvrzením není heraldický. Podle něj nemohl Arnold z Hückeswagenu Ostravu založit, ani mu tato nemohla patřit, protože mezi jeho panstvím a územím Ostravy byl tzv. újezd Brunneswerde, čili staroveský, jenž mu nepatřil. Nemohla tedy Ostrava dostat od něho ani znak /10/.

Hosákův argument "Brunneswerde" je však třeba brát s rezervou. O tehdejších událostech píše Adamus ve svých "Dějích města Ostravy" toto : ... z těchto prvních "gründerů" je Franko, comes de Hukeswagh. Sluje "comes", což značí asi tolik co hrabě z Hukvaldů, jak se nazýval jeho hrad. Celý okraj okolo hukvaldského hradu náležel Frankovi, ale je otázkou nerozřešenou, jak se dostal Franko v držení tohoto kraje, z čí moci dostal kraj před rokem 1256, kdy byly stanoveny hranice mezi Polskem a Moravou na sněmě v Opavě.

Adamus ještě nevěděl, že Franko pochází z německého vestfálského rodu Hückeswagenů, že je synem Arnolda z Hückeswagenu a považoval jej za nějakého hraběte z Hukvaldů.

Dále Adamus píše : "Franko postoupil část kraje okolo dnešního Krmelína, Světlava, Starého dvoru u Staré Vsi Konradovi z Plavče, po jehož smrti držela kraj jeho vdova a jeho dědici; střední část tohoto kraje okolo dnešního Velkého Petřvaldu držel lénem od Franka Herold a po něm jeho syn Petr."

Hosák se stejně jako Adamus dovolává známého testamentu biskupa Bruna z roku 1267, ze kterého je prý zřejmé, že Hückeswagenům nenáleželo celé území mezi Sedlnicí, Ostravicí a Odrou. Na této ploše byla před polovinou 13. století ještě feudální dominia, a to pánů z Plavče, Bludoviců a blíže nezjistitelného Petra, syna Heralta. Tato panství prý tvořila závoru moci Hückeswagenů směrem k soutoku Odry a Ostravice, takže Ostrava nemohla náležet Hückeswagenům.

Jak je možné, že Hosák, který znal objevy Zieglerovy, si nenechal, že Krmelín, Světlav, Starý dvůr u Staré Vsi dále Velký Petřvald tvoří právě zmíněný újezd Brunneswerde? Že tento újezd společně s paskovským panstvím nemohl tvořit závoru moci Hückeswagenů směrem k soutoku Odry a Ostravice, protože jim, konkrétně Frankovi, patřil. Franko jej zdědil po svém otci Arnoldovi z Hückeswagenu. Tento Arnold byl v diplomatických službách Přemyslovců a v roce 1240 zemřel. To dokazuje, že i území mezi soutokem Odry s Ostravicí Hückeswagenům náleželo a Arnold tak mohl někdy před rokem 1240 Ostravu založit. To vše je současně i důkazem pro to, že už před hraniční dohodou z roku 1256 v Opavě patřilo toto území českému státu, což bylo ještě do nedávna sporné.

Názory Zieglerovy o původu znaku v souvislosti se založením Ostravy Arnoldem před rokem 1240 jsou velmi sugestivní. Kdyby měl pravdu, zdál by se být původ znaku vysvětlen. Tím bychom ovšem museli posunout vznik první pečeti města Ostravy s obrazem koně až před rok 1240. To je však téměř nemožné, protože nejstarší městská pečeť v Československu, brněnská, je z roku 1247.

A tak, i když neradi, musíme Zieglerovy hypotézy zamítnout a odsunout nápadnou shodu obou znaků opět do oblasti domněnek. Už proto, že mezi dobou Arnoldovou a první známou pečetí s obrazem koně je více než 200 let. O nich nic nevíme a v nich se asi právě událo vše, co by nám mohlo odhalit tajemství ostravského znaku.

O růži

Samostatnou kapitolou historie ostravského znaku je růže. Výše o ní bylo řečeno hodně. Její původ je stejně záhadný jako původ koně. Stejně náhle, jak se s pečetí z roku 1426 objevil kůň, se na pečetí z roku 1575 objevila růže. O jejím původu a smyslu nemohl říci nikdo nic konkrétního. Byla vždy umísťována v horní části štítu. Podle postoje koně buď uprostřed nebo v levém horním koutu. Působí velmi dekorativně a dobře vyplňuje volné místo nad koněm.

Růže měla v heraldice stejné vysostné postavení mezi květinami jako lev nebo orlice mezi zvířaty. Klasická růže měla ustálený tvar a byla zobrazována s pěti rozloženými okvětními lístky, pěti kališními lístky a semeníkem. Růže byla ve středověké heraldice velmi rozšířenou znakovou figurou. Jenom v Čechách mělo růži ve znaku 44 měst a městeček. Je však třeba připomenout, že všechna města, která mají ve znaku zlatou hradeckou růži, získala ji poměrně hodně později než došlo k fiktivnímu propůjčení růže a znaku vůbec biskupem Dětřichem z Hradce.

Jaké to bylo s Ostravskou růží? Víme už, co o ní řekli Zwierzina, Watolik, Adamus a Drapala, případně Ziegler. Že první dva a dokonce i Adamus hovoří o hvězdě i růži nanejednou. A tu si musíme říci, že květ, kterému dnes samozřejmě říkáme růže, se vlastně klasické heraldické růži podobal jen málokdy. Na pečetí, kde se vyskytuje poprvé v roce 1575, je to květ se šesti okvětními lístky. Na pečetidle z roku 1664 má podobu růže. I později měl květ pět nebo šest lístků. Zajímavý tvar má květ na praporu Národní gardy z roku 1848. Má šest segmentových, na konci roztřepených lístků a malý semeník. Podobá se nějaké větrné růžici nebo hvězdě. A tak definitivní podobu heraldické růže nabyt květ až ve druhé polovině 19. století.

Jak se s touto znakovou figurou vyrovnali další badatelé? H. G. Ströhl převzal do svého díla teorii Zwierzinovu a jeho nástupců a udělení znaku. Připomeňme si ještě další názory. Tak Alois Červenka v roce 1947 /11/ říká, že za Beneše z Boskovic přestala Ostrava být pevností a hájením celého biskupského panství bylo přeneseno na Hukvaldy. Na přímělu své manželky Hedviky z Rožamberka daroval roku 1495

Beneš Černožorský ostravským měšťanům příkopy a valy města. Z vděčnosti za to přidala si Ostrava do městského znaku nad dosavadní znak koně erb paní Hedviky z Rožmerka - pěti - listou růži. Je to názor zajímavý, růže někdy bývala červená. Ovšem časově tento údaj souhlasí jenom podmíněně, protože na pečeti z roku 1512 růže ještě není. Jiné možnosti původu růže uvedl Leopold Kohut v roce 1946 /12/. První, že růže mohla být převzata z nitry biskupa Očka z Vlašimě je nutno zamítnout, protože květ na mitře mohl mít nanejvýš náboženskou symboliku. Druhou možnost, že růže má souvislost s erbem biskupa Stanislava Thurza by bylo možno vzít v úvahu, ale ovšem teprve po vyjasnění právě těchto souvislostí. Ale podobných možností bychom mohli uvést ještě několik.

Musíme připustit, že šest okvětních lístků na květu ještě neznamená, že to už není růže. Stávalo se to často i u znaků jiných měst. Šest lístků bývalo na květu snad proto, že se takto snadněji kreslila. Ovšem u ostravského znaku to není pouze počet lístků, ale i jejich tvar, který vzbuzuje pochyby. Zatímco u jiných měst o růži pochybnosti nebyly, u Ostravy to málokdy bylo jasné.

Připomeňme si, že ani barva růže nebyla vždy stejná. Na nejstarším barevném zobrazení znaku, veduté města z roku 1728, je květ červený. Ovšem na obraze "Spravedlnost" z konce 18. století i na všech dalších barevných vyobrazeních znaku je růže jenom zlatá. Byla tak dána do souladu s heraldickými pravidly.

Pokud bychom chtěli usoudit něco ze symboliky růže, těžko se nám to podaří. Je to totiž symbolika tak mnohostranná, že je to nemožné. To, že byla považována za "zlatou hvězdu svobody", se stalo až v 19. století.

Po tom všem, co o růži víme, se vnucuje otázka: neměl pravdu Drapala? Co když květ byl původně jenom nahodilá ozdoba vyplňující volnou část štítu? Možné to je. Sávalo se často, že podobné dekorativní prvky byly přeměněny na znaková znamení. Ze všech těchto pochybností o růži vyplývá pochybnost hlavní. Nejsou všechny kombinace kolem růže jako znakové figury dostatečně vyspekulované? Vždyť to zpočátku ani růže nebyla. Později se z neurčitěho květu stala růže a teprve potom vzniklo tajemství jejího vzniku a hledán její majitel. Zdá se, že tu byla provedena záměna příčiny a následku.

Je možné, že tento názor narazí na odpor, i když závěr, že růže je ve znaku opravdu náhodný prvek, by konečně vyřešil celou problematiku. Ani jedna strana nemá konkrétní důkazy. Pokud jich nebude, zůstane jakýkoliv sebelogištější závěr pouze subjektivní domněnkou. Ovšem důkaz v podobě nějakého dokumentu asi vůbec neexistoval. A tak, přestože neexistoval či spíše právě proto, budou přicházet stále další romantické s novými variantami růžové problematiky. I když heraldika bez romantiky by ztratila hodně půvabu, musíme při hodnocení znaků romantiku odložit, nechceme-li, aby z našeho zkoumání a hodnocení vyšly nové heraldické pověsti.

Barvy znaku

Nejstarší barevné zobrazení znaku je až z roku 1728. Je to velmi známá a mnohokrát publikovaná veduta města. Nás na ní zajímá v horní části vznášející se andělíček, držící širokou stuhu s nápisem "das Stadt Sigill". Nad andělem je nápis "Die Stadt Mährisch Ostrau" a letopočet 1728. Na stuze je zavěšen znak. Na něm na modrém štítě kráčí doprava bílý kůň bez uzdy se sedlem a třmeny. V horní části štítu uprostřed nad koněm je červená růže. Žádný starší barevný obraz znaku dosud neznáme, a tak nevíme, odkud měl kreslíř veduty vzor pro barvy znaku. Jistě tu byly starší barevné obrazy znaku. Odkud by se jinak udrželo povědomí o jeho barvách. Těžko zjistíme, zda kůň byl vždy bílý nebo zda štít nebyl někdy červený nebo černý. Víme jen to, že na pozdějších barevných obrazech znaku jsou už barvy pouze takové, jak je známe dnes.

Co se zachovalo.

Na obraze "Spravedlnost" z bývalé soudní síně ostravského magistrátu asi z roku 1780 je kromě císařského, moravského a arcibiskupského znaku také znak města. Na něm je na modrém štítě bílý doprava krácející osedlaný kůň bez uzdy a třmenů. V levé horní části štítu je zlatá růže.

Další barevné zobrazení je na praporu Národní gardy, vyrobeném ve Vídni a je z revolučního roku 1848. Bělouš na něm je opět v poskoku, bez uzdy a třmenů. O zvláštním tvaru růže byla zmínka výše.

Nejznámější obraz znaku je na věži bývalé radnice. Je plastický, pochází z počátku 19. století a je to už jeho definitivní podoba.

Pro pořádek ještě zmínka o dalších obrazech znaku. Je to například znak na budově bývalého německého gymnasia, dnešní pedagogické fakulty na Revoluční třídě z roku 1897. Je zcela shodný se znakem na praporu Národní gardy. Z poměrně nedávné doby, totiž z roku 1929, jsou znaky města nad bočními vchody severního křídla nové radnice z Horovy ulice.

Za druhé světové války a po ní

Zhodnocení posledních čtyřiceti let není snadné. Znak procházel situacemi, ve kterých do té doby nebyl. Byly to situace naprosto nové. Do doby nacistické okupace našich zemí se ve vývoji znaku sice projevovaly nacionalistické tendence ve výkladu znaku, nemělo to však přímo vliv na podstatu znaku. Bylo tomu tak proto, že kůň i růže ve znaku jsou natolik neutrální znamením, že nebylo k tomu důvodu. Znak v podstatě nikoho neprovokoval a neurážel.

Němečtí nacisté se však ani s tím nemohli spokojit a znak podle svých představ upravili. Na městských razítkách se objevila dosti přesná kopie pečeti z roku 1575. Starobylou podobu znaku chtěli snad ostravští Němci dokumentovat jeho německý ráz. Že jim z toho vyšel opět kůň

je samozřejmá. Stará západoevropská heraldika, do jejíž sféry patřil i náš znak, měla sice v jednotlivých zemích své zvláštnosti, ale pokud jde o většinu zvířat a konkrétně koně, nebyl žádný rozdíl mezi koněm německým, českým nebo jiným. Tento rozdíl nebyl ani ve výtvarném umění. Například Mikoláš Aleš, náš nejznámější malíř, rovněž nedělal rozdíl mezi koni husitským a křižáckým. Kůň byl tenkrát hodnocen spíše podle praktické potřeby.

Srovnáme-li kresbu znaku z okupace /snad od Ing. Kolba/ s kresbou znaku z roku 1907, vidíme, že rozdíl mezi nimi je. Proti realistickému koni z roku 1907 vypadá kresba okupačního koně dvourozměrně, ploše a starobyleji. Čili návratem k původní starobylosti chtěli Němci dokazovat germánský původ znaku.

Z roku 1942 pochází rovněž pokus německého ředitele ostravského muzea a archivu J. Klitznera o vysvětlení původu ostravského znaku /13/. Podle jeho názoru dostala Ostrava znak od biskupa Brunona, který jako duchovní prý nechtěl mít ve znaku bojovného rytíře. Koně považoval za symbol germánský. Své názory však ničím nedoložil, a tak zůstává pouze při domněnce.

Osudy znaku po válce rovněž nebyly jednoduché. Jeho tehdejší situaci můžeme dobře posoudit z článku Ing. Leopolda Kohuta ve Věstníku Národního výboru města Ostravy v 11. čísle roku 1947. Hodnotit tento článek znamená hodnotit názory Kohuta samotného i názory a rozhodnutí komise městského stavebního úřadu. S většinou jeho názorů souhlasím, z nichž některé byly uvedené výše, není možné souhlasit. Zajímavější bylo ale jednání komise. V souvislosti s vyhláškou Zemského Národního výboru, expozitury v Ostravě, ze dne 6. srpna 1945, čj. II - 349/45, týkající se odstranění symbolů, pomníků atd., upomínajících na dobu nesvobody, byl ve zmíněném smyslu podroben rozboru i městský znak Ostravy. Výrok komise vyzněl pro znak příznivě: "Přes nerovnatelnosti, pokud se týče symboliky znaku a jeho úpravy za doby okupace, byl však znak pro svou starobylost podržen v jeho formě. Kůň i růže ve znaku ponechány a pozměněn byl pouze bývalý ztrnulý postoj koně z ostrého profilu do profilu částečně tříčtvrtečního".

Znak tedy obstál. Jestli se vžijeme do tehdejší atmosféry a nálad, pochopíme a oceníme výrok komise, i když přeměna koně z profilu ostrého do profilu částečně tříčtvrtečního vzbuzuje dnes úsměv. Je jisté, že heraldika profil částečně tříčtvrteční nezná. Vnáší do ní nežádoucí třetí rozměr a naturalismus. Ale ještě určitý čas používaly městské úřady na razítkách znaku z doby okupace. Podobná nedůslednost byla i v tom, že právě nad Kohoutovým článkem byl v titulu Věstníku právě ten germánský kůň z německého štočku z okupace. Udržel se tam ještě celý další ročník 1948.

Symbolika

Symbolika heraldického koně je velmi mnohostranná. Byla tu však vždy účta ke koni jako nenahraditelnému pomocníku člověka v práci i v boji.

O bílém koni píše Viktor Palivec, že značí charakter bez poskvrny a vítězný mír. U Slovanů byl znám jako věštecký kůň Svantovítův v Arkoně. Bělouš byl ctěn i u starých Keltů. O koni z ostravského znaku však píše dost nejasně, že je připomínkou na průnik obleženým městem /14/.

Po celou dobu existence znaku si obyvatelé města jistě kladli otázku po jeho smyslu. Velmi dlouho na to odpovídaly obě pověsti. Tím, že byl kůň zobrazován bez uzdy a třmenů, stával se symbolem volnosti. Toto zvlášť vyniklo v letech před revolučním rokem 1848. Svobodomyslné názory pronikly i do Ostravy. V Ostravě nabyl tento boj nového se starým konkrétní podobu v zápase mezi pokrokovějšími maloměšťany a konzervativními velkoměšťany. Byl to v podstatě politický boj o spravedlivější podíl vlády ve městě. Při tehdejší cenzuře byly i hanlivé písničky jedním ze způsobů tohoto politického boje. Maloměšťan Jan Kamaj složil na městskou radu písničku, kterou před rokem 1848 zpívala celá Ostrava. Písnička je zajímavá tím, že se v ní zpívá o tom, co všechno musel ostravský koníček jako alesorický představitel pokroku ve městě vytrpět, než zvítězila spravedlnost. Z deseti slok jsou uvedeny jen dvě; nejdříve sloka první :

Ty koníčku náš ostravský,
tys svobody znamení,
ty si ještě z knížecí lásky
měšťanům darovaný.
Vždycky býval's bez uzdy,
malovaný tak všudy,
jen sedlo na tvén hřbetečku,
hvězdu zlatú svobody.

A poslední :

Včil pod čin vlastenecké lásky
já se tedy utíkám.
Pomněte na vaše předky
s tímto vám připomínám.
Pět set let vám opatrovali,
až mne vám dochovali.
Zas vy mne tak opatrujte,
dědicům svým dochovejte.

Celý text této písničky je uveden v Adamusových "Dějích města Ostravy".

Maloměšťané se prý svého práva domohli, ale Kamaj byl za pomlouvání městské rady odsouzen. Že je autorem písně na něj prozradila služka.

Méně slavné to však bylo přímo v roce 1848. Národní garda byla vytvořena ani ne tak pro to, aby plnila revoluční úkoly, ale spíše pro to, aby "udržovala pořádek a chránila majetky měšťanů". Garda si samozřejmě pořídila prapor. Byl vyroben ve Vídni. O znaku na něm už je zmínka výše. Na stuze ve velkoněmeckých barvách byl nápis : National = Garde der Stadt Mähr. = Ostravu - Für Freiheit, Sicherheit und Recht".

Ostravští měšťané to s revolucí nemysleli vážně. Nevadila jim ani tak vídeňská reakce jako nastupující dělnictvo a vzrůst českého národního uvědomění. A tak garda zůstala doma a prapor se stal pouze upomínkou na tyto rušné doby.

Po roce 1945 převzaly místní národní výbory do svých razítek většinou své dosavadní znaky. Tyto však v dalších letech byly postupně vylučovány nejen z úředního, ale i dekorativního používání. Jejich místo převzal malý státní znak, který měl takto dokumentovat, že místní národní výbory jsou orgány státní moci v obci. Přeměna byla dovršena v letech 1951 - 1952.

Zdálo se, že městské znaky jako pouze zbytečné upomínky na minulá staletí budou zcela odhozeny na historickou periferii. Záchranu znamenalo usnesení Národního shromáždění ze dne 1. prosince 1967, kterým byl vydán Vzorový statut městských národních výborů. Mimo jiné je možno označit toto usnesení za počátek nového období městské heraldiky u nás. Tímto usnesením byl úředně vyřešen problém užívání městských znaků. Směrnice statutu povolily používat městský znak tam, kde není obecně stanoveno užívání státního znaku. Se souhlasem národního výboru mohou jej používat i podniky a organizace na území města. Znak města je tak možno opět libovolně užívat na majetku města i na vydávaných písemnostech.

Tato možnost byla uplatněna hlavně na vozidlech Dopravního podniku města Ostravy. Zda je to právě v tomto případě ten kůň, jak ho navrhla v roce 1947 komise městského stavebního úřadu, totiž v profilu částečně tříčtvrtečním, je těžko posoudit. Horší však je, že v naprosté většině případů schází na znaku zlaté /žluté/ zabarvení růže a sedla. Aby byla ušetřena jedna šablona, je růže celá bílá a sedlo je pouze naznačeno. To už není pouhé přehlédnutí, ale nedostatek citu, vkusu i úcty k reprezentantu města, kterým znak je. Zmiňovat se o málo vkusné nálepce Ostravaru nebo o části pohlednic, na nichž má kůň uzdu, je vlastně zbytečné.

A to se nám zdálo, že nyní, kdy můžeme považovat podobu ostravského znaku za definitivní, budou to s ním mít nyníjší heraldikové snadné. Že to bude záležet na jejich "vtipu umění malířského", když je předloha jasná. Řečeno s Břetislavem : "Znak nemá v podstatě nic společného s výtvarným řešením. Znak zůstává bez proměny, řešení mohou být různé". To znamená, že kreslíř může hodně, ale nesmí měnit podstatu znaku, jeho smysl. Heraldický kreslíř má znát míru své fantazie. Ale nebývá tomu tak. Někteří heraldikové se nedívají na každý jednotlivý znak jako na věc svého druhu jedinečnou. Podle svých představ, které o jednotlivých typech znaků mají, bez hlubšího studia konkrétního znaku, tyto povšechné představy ztvárňují. Přejdeme k příkladům :

Začneme Zvolským. Ve svých "Znacích moravských měst" z roku 1947 nesprávně popsal počet z roku 1426. Podobně nesprávně uvádí kresbu koně s uzdou a třmeny.

G. H. Ströhl uvedl nesprávné údaje a popis pečeti z roku 1426. Tyto nesprávné údaje převzal Zvolský. Od něj zase Hosák a Baletka. Od Baletky opět další.

Jiří Loudav publikaci "Znaky československých měst" z roku 1972 a 1975 komentuje neurčitě nynější podobu znaku - že je podle pečeti z 15. století /15/.

Karel Liška v seriálu "Znaky československých okresních měst" napsal, že dnes užívaný znak je z 18. století a St. Valášek k tomu nakreslil koni nesprávně uzdu /16/.

Zdeněk M. Zenger v "České heraldice" má barevnou kresbu znaku Ostravy. Kůň je na ní zobrazen s "vyplazitým" jazykem. Ovšem takto nebyl ostravský kůň nikdy zpodobován /17/.

Na první straně obálky bulletinu pro pomocné vědy historické "Heraldika" /rok 1974, č. 1 - 2/ je poněkud expresivní kresba ostravského znaku od Stanislava Judla. Znázornit ostravského koně v trysku je sice jedna z možností jak jej zpodobnit, ale tento si tak bujně nikdy nepočínal. Je to ovšem vhodný námět do diskuse, jak daleko může jít fantazie kreslíře - heraldika.

Ve stejném čísle "Heraldiky" je otištěna stať z pozůstalosti Lva Svihy "Kůň v heraldice", ve které je zmínka o znaku Ostravy. Chybně se v ní uvádí, že kůň má zlatou uzdu /18/.

I L. Baletka ve studii "Znaky měst a městeček Severomoravského kraje" nekriticky cituje nesprávný popis znaku na pečeti z roku 1426. Tento popis patří jiné pečeti /19/.

Příkladů jistě dost, i když pravděpodobně nejsou vyčerpány všechny. Ukazují, že znak to neměl a nemá ani dnes lehké.

Znak města nemá dnes už svůj dřívější právní význam. Zůstává však nadále symbolem města, který připomíná jeho staletou existenci. Přecházel společně s občany města mnoho dobrého i zlého. Zůstává nadále reprezentantem města. Pro svou výraznost vychází snadno nejen do povědomí občanů, ale každého, kdo se s ním setká. A i tato úvaha chce k tomu alespoň trochu přispět.

Prameny a literatura:

1. Drapala, R. - Geschichte der Stadt Mährisch Ostrau. Ostrava 1933.
2. Vojtíšek, V. - O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých. Praha 1928.
3. Adamus, A. - Dějiny města Ostravy v přehledu až do roku 1860. Ostrava 1927.
4. Zwierzina, L. - Výpisy o znaku Ostravy z rukopisné pozůstalosti. Archiv města Ostravy.
5. Wattolek, F. - Beiträge zur Geschichte der Stadt Mährisch Ostrau. Ostrava 1831.
6. Ströhl, G. H. - Städte - Wappen von Österreich-Ungarn. Wien 1904.
7. Ziegler, P. - Die Grafen von Hückeswagen in Mähren. Brno 1943.
8. Hosák, L. - Nejstarší dějiny Ostravy a Ostravska In: Ostrava - sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města- Sv. 1. Ostrava 1963.

9. Zvolský, F. - Znak moravských měst. Brno 1947.
10. Hosák, L. - Založení města Moravské Ostravy a jeho vývoj do počátku 15. století. In: Dějiny Ostravy Ostrava 1967.
11. Červenka, A. - Kapitola z dějin Ostravy. In: Sborník Ostrava, město uhlí a železa. Ostrava 1946.
12. Kohut, L. - Znak města Ostravy. In: Věstník ÚNV města Ostravy. Roč. 1947. Č. 11.
13. Klitzner, J. - Siegel und Wappen des Stadtarchivs Mährisch Ostrau. Ostrava 1942.
14. Palivec, V. - Heraldická symbolika. GHS Praha 1978.
15. Louda, J. - Znak československých měst. Praha 1975.
16. Liška, K. - Znak československých okresních měst. In: Lidé a země. Roč.
17. Zenger, Z. M. - Česká heraldika. Praha 1978.
18. Šviha, L. - Kůň v heraldice. In: Heraldika. Roč. 1974. Č. 1 - 2. Jílové u Prahy.
19. Baletka. In: Znak měst a městeček Severomoravského kraje. In: Sborník Státního archivu v Opavě 1968 - 1971. Opava 1971.

Vilém TUREK

FRÝDEČTÍ KONTRA GENERÁL KLAPKA

Letos 3. července tomu bylo 113 let, kdy po rakousko-pruské bitvě u Hradce Králové zaplavilo vítězné pruské vojsko velkou část Čech, Moravy, opavského a těšínského Slezska.

Dne 23. července 1866 vtrhl oddíl pruského vojska i do Frýdku a Místku. Byl to 4. batalion pluku č. 45 s dvaceti důstojníky a 800 muži. Zdržel se zde asi jenom týden, ale ten nebyl tak nepříjemný, že měšťané na něj dlouho nemohli zapomenout. Velitel pruského oddílu, generál Stolberg, pohrozil nejdříve oběma městům vypálením. Pak požadoval od městských konšelů dobré ubytování a vydatné stravování. K ubytování byli vojáci rozděleni do jednotlivých domů, v nichž se i stravovali. Rádi prý pili kávu, mléko a jedli vejce, máslo a slaninu. Po týdnu odtáhli směrem na Příbor.

Teprve po jejich odchodu se zámecká vrchnost a měšťtí konšelé vzpamatovali a urychleně organizovali v obou městech domobranu z měšťanů, kteří byli pro tuto službu alespoň trochu schopní. Narychlo sebrané "vojsko" i jeho zbraně valný respekt nebudilo. Přesto však byl nejvyšší čas, protože 3. srpna 1866 se nedaleko Frýdku u obce Pazderna objevil další pruský nepřítel. Bylo to 3.000 vojáků vedených

dobrodružným generálem Jiřím Klapkou - pravděpodobně českého původu. Toto vojsko bylo zorganizováno Maďary v Prusy zabrané části Slezska pro rychlou pomoc povstaleckým Maďarům na Slovensku. Maďaři chtěli totiž využít oslabení Rakouska bojem s Pruskem pro své osvobozenecké cíle. Klapkovým vojskem byla legie, složená z dobrovolníků a hlavně z maďarských zběhů rakouské armády. Byli oblečeni do uniforem šedomodré barvy, na kalhotách měli žluté lampasy a na hlavách červené čepice. Po odpočinku a uvaření jídla táhlo toto vojsko dále směrem k vesnici Dobrá. Tam důrazně požadovali okamžité dodání třiceti párů bot. Postrašeným vesničanům se po velikém shánění podařilo boty opatřit. Generál nechal boty po třech rýnských hotově zaplatit a odtáhl pak s vojskem směrem na Nošovice a Morávku. Cestou u vesničanů vyzvídal, jak je střežena uherská hranice a kde jsou nějaké oddíly rakouského vojska. Když dorazil ke kostelu na Morávce, utábořil se k přenocování. Vojáci unavení dlouhými pochody nepočínali si nijak výbojně a za potraviny řádně platili. Generál s dvanácti důstojníky přenocoval na faře na Morávce.

Mezitím frýdecká domobrana měla snahu pochodem přes horu Prašivá zaskočit vojsko generála Klapky v údolí Morávky. Přes veškeré její úsilí již generála Klapku na Morávce nezastihla. Generál měl zřejmě dobrou výzvědnou službu neboť příští den časně ráno odtáhl přes Mohelnici směrem k uherským hranicím. Tím se Klapka vyhnul boji, ve kterém by sice snadno zvítězil, ovšem byl by v rozporu se svým cílem - bez boje se rychle spojit s povstalcí. Frýdecké domobraně tedy nezbylo nic jiného, než se hrdinsky vrátit domů a cestou zapíjet smutek nad ztrátou vítězství /nebo spíše radost nad záchranou vlastních životů/.

Vojsku generála Klapky se podařilo přejít Beskydy a dorazit k Turzovce. Tam však bylo zaskočeno rakouským vojskem, které přitáhlo od Jablunkova. Došlo k boji, ve kterém mnoho povstaleckých legionářů bylo zabito nebo zajato.

Na nátlak francouzského císaře Napoleona III. započalo mírové jednání. Po dohodě o klidu zbraní, dojednaného v Mikulově, byl 10. srpna 1866 uzavřen v Praze mír mezi Rakouskem a Pruskem. Po uzavření míru se stal pobyt zbytku maďarské povstalecké legie na severozápadním Slovensku beznadějným.

Dobrodružný generál Jiří Klapka chtěl proto převést zbylé vojáky zpět do Prusy obsazeného Slezska. Opět táhl Beskydami přes Staré Hamry a blížil se ke Starému Městu u Frýdku. Obezřetný starosta Gucký organizoval znovu a rychle obranu. Generál Klapka byl se svou prořídlou legií zastaven u staroměstského mlýna. Oddíl rakouského dělostřelectva, který právě v té době ležel ve Frýdku, byl rovněž zalarmován. Hbitě postavil svá děla na vývýšeninu nad strouhou, tekoucí mezi Starým Městem a Frýdkem vpravo k továrnám. Několik ran stačilo a povstalecká legie odhodila zbraně. Někteří byli zajati, ostatní se spasili útekem i se svým generálem. V té době bylo na Moravě a ve Slezsku ještě mnoho

pruských vojsk, a tak se jim snad podařilo dostat se do prus, odkud přišli. Tak skončila epizoda o "hrdinských činech" generála Klapky a domobrany frýdeckých měšťanů.

Ve vědomí pobeskydského lidu žila vzpomínka na generála Klapku po dlouhá léta a byla inspirací k lidové tvorbě písniček a básniček. Generál Klapka je v nich líčen jako tragikomická, ale vcelku sympatická postava.

Vladimír PLESNÍK

PŘEŽÍVÁNÍ CHOROBOPLODNÝCH ZÁRODKŮ V LISTINNÉM MATERIÁLU

Svět kolem nás je hustě osídlen drobnohlednými mikroorganismy. Zdravé lidské tělo v sobě chová obrovské množství těchto zárodků. Nepatrné rozměry mikrobů byly hlavní příčinou toho, že jejich existence byla prokázána teprve v 17. století. Od té doby stále se rozšiřující poznatky mikrologie umožňují například vypočítat, že z jediné bakterie, množící se každých 20 minut jednoduchým dělením, vznikne za 24 hodin 4.722 trilionů jedinců, nebo že seřazením těchto potomků jediné bakterie dostaneme i při nepatrné velikosti mikrobů řetěz více než 30.000 x delší než vzdálenost mezi Zemí a Sluncem.

Jen nepatrná část známých mikrobů vyvolává onemocnění lidí. Naopak řada mikrobů je člověku neobyčejně prospěšná a bez činnosti tzv. saprofytů, rozkládajících organické látky na jednodušší složky, by se život na Zemi zastavil během několika dnů. K uplatnění své mohutné pomnožovací schopnosti potřebují mikrobi optimální růstové podmínky, včetně dostatečnou živin.

Základem života je voda. V plné míře to platí i o mikrobech. Jedním z limitujících faktorů přežívání choroboplodných zárodků, tj. té skupiny mikrobů, která vyvolává lidské onemocnění, je přítomnost vody v prostředí. Velký význam má také teplota, sluneční záření /ultrafialové paprsky/ a další. Je pravdou, že v půdě, odpadech nebo ve vlhkém prostředí mohou někteří mikrobi přežívat poměrně dlouho. Ovšem domnívat se, že "skládky odpadků jsou stálým zdrojem šíření infekčních nemocí, např. virů infekční šloutenky, střevních nemocí jako jsou tyf, cholera a úplavice či zárodky hnisavých onemocnění" /Mladý svět č. 48/1974, s. 7/, je mírně řečeno naivní. Výsledky lékařského výzkumu v Holandsku, které měly zjistit přítomnost zárodků moru v otevřené skládce ze 17. století, jsem v odborné literatuře nenašel. Není to však prvně, co ze snahy po upoutání zájmu čtenářů se uveřejňují třeba neúplné informace.

V povědomí Evropanů je představa, že nejhroznější metlou dávných a méně dávných dob byly epidemie cholery, moru, neštovic.

Přidáme-li k tomu břišní a skvrnitý tyf, dětskou obrnu, záškrt, tuberkulózu a lepru, dostaneme výčet většiny u nás epidemicky se vyskytujících nákaz. Pomíjím epidemie chřipky, se kterými jsme se nevyrovnali dodnes, jen okrajově se zmíním o tetanu a antraxu. Dále je přehled doložených údajů o schopnosti vybraných choroboplodných zárodků, původců výše uvedených nákaz, přežívat v podmínkách podobných, jaké jsou obvyklé pro uchování listinných dokumentů.

Zárodky cholery jsou velmi málo odolné vůči vyschnutí. Ve stolici nemocných přežívají v závislosti na okolní teplotě jen několik hodin či dnů, na těle nemocných přežívají 5-7 dnů. Na papíře, kovu a penězích hynou během 3 dnů, na textilu do týdne.

Původce moru je naopak vůči vyschnutí jedním z nejodolnějších mikrobů. V zaschlém hleny nemocných vydrží až 3 měsíce, v trusu blech při pokojové teplotě nejméně 5 týdnů. V půdě nor infikovaných hlodavců byl prokazován několik let, je zde však napadán a ničen půdními organismy. V suchém prachu je jeho schopnost přežití velmi omezena.

Virus vyvolávající pravé neštovice /variolu/ je schopen přežít ve strupech nemocného při teplotě 19 - 22°C asi 2 - 4 týdny. I tato doba je jednou ze zvláštností neštovičného viru, neboť naprostá většina virů existuje mimo živou buňku jen velmi krátce. V laboratorních podmínkách /glycerinový ústoj, teploty hluboko pod bodem mrazu/ lze virus uchovat desítky let.

Břišní tyf a paratyfy patří do velké skupiny střevních nákaz - salmonelóz. Jejich původci mohou ve vlhku přežívat několik měsíců, špatně však snášejí vyschnutí. Jejich odolnost se zvyšuje při teplotách pod bodem mrazu. Pokusně bylo prokázáno, že při pokojové teplotě přežívaly některé kmeny jedné z nejodolnějších a nejčastějších salmonel /Sal. typhi murium/ v infikovaném prachu asi 50 měsíců. Teplota 18°C ničí salmonely asi po půl roce. Při 4°C přežily salmonely v půdě 58 týdnů, při 18°C až 40 týdnů. Zárodky tyfu a paratyfu jsou méně odolné než ostatní salmonely vůči působení faktorů zevního prostředí.

Rezistence riketsií, mezi něž patří původce skvrnitého tyfu, je malá. V trusu vší jsou při pokojové teplotě životaschopné asi 5 týdnů, při teplotě do 10°C až 3 měsíce.

Virus dětské obrny /poliomyelitidy/ se nachází v půdě, s chledem na vlhkost, pH a teplotu, po 150 - 170 dní; v sedimentech a splašcích až 4 měsíce. Při pokojové teplotě, zaschlý na vlně či bavlně, přežil 4 - 5 týdnů. Zmrazením jej lze konzervovat na měsíce až léta.

Původce záškrtu je poměrně značně vzdorný vůči vyschnutí, chladu a světlu. Při pokojové teplotě a v temnu se uchovává řadu měsíců. Postupně však klesá jeho schopnost vyvolat onemocnění. V zaschlých zbytcích záškrťových blan může přežívat řadu týdnů.

Také rezistence zárodků tuberkulózy a lepry na vyschnutí, sluneční záření a fyzikální vlivy není zvlášť vysoká. Bez poškození snesou velmi nízké teploty blízké absolutní nule, zmrzlé vydrží několik let. Při relativní vlhkosti 70-90 % a teplotě okolo 30°C jsou zárodky lepry životaschopné ještě

9. den pobytu mimo lidské tělo. Přenos prostřednictvím archivovaných písemností je však vyloučen.

Mezi vůbec nejedodlnější zárodky lidských nákaz patří původci tetanu a antraxu /snění slezinné/. V podobě svých spor mohou ve vlhčí půdě přežít několik desítek let. Zatímco tetanus se vyskytuje na celém světě, je výskyt antraxu ojedinělý a je vázán na určité oblasti. Rozhodně nelze říci, že by tyto nákazy specificky postihovaly osoby obírající se písemnými dokumenty.

Z přehledu je zřejmé, že není žádného rizika spojeného s přežíváním původců uvedených nákaz na archivovaném listinném materiálu. Totéž ostatně potvrzuje mnoholetá praxe, neboť není známo, že by k nákaze cholerou, morem, neštovicemi apod. došlo při práci v archivech.

/MUDr. Vladimír Plesník je vedoucím protiepidemiologického odboru Krajské hygienické stanice v Ostravě./

FORMULÁŘE PRO VÝPISY Z MATRIK

Na nedávné schůzi výboru ostravské pobočky GHSP se mj. hovořilo o práci s matrikami a provádění výpisů z matrik.

Při svých návštěvách různých archivů jsme se dosud nesetkali s badatelem, který by si mohl dovolit jakýmkoli způsobem plýtvat časem. Přitom však mnozí badatelé píší své výpisy z matrik do různých sešitů nebo na všelijaké kousky papíru, do nekonečna a zbytečně opisují stále se opakující slova: datum narození, sňatku či úmrtí, místo, jméno, otec, matka, kmotři, svědci atd. Navíc další zpracování takto zapsaných poznámek /např. v sešitě/ je určitě dosti obtížné už jen proto, že není možno si tyto výpisy rozložit před sebe tak, jak je třeba, a patřičně je zkombinovat.

Známý moravský genealog Ignác Horníček už před čtyřiceti lety používal při práci s matrikou zvláštních formulářů pro výpisy. Vzory těchto formulářů připojil jako přílohu ke své "Knize o rodopisu" /Obzina, Vyškov 1939/. Jen nevelký počet badatelů však dnes využívá této Horníčkovy užitečné rady.

Pokud je nám známo, používají tyto formuláře tři členové naší pobočky a jsou s nimi velmi spokojeni. Řadí je do svých kartoték různým způsobem /nejčastěji podle matrik nebo obcí/ a ukládají je normálně na výšku nebo i naležato. Jeden z nich nám dal k dispozici údaje o spotřebě těchto formulářů za dobu sedmi let své rodopisné práce. Stanovil přibližný poměr spotřeby formulářů pro narození, sňatky a úmrtí čísla 3 : 1 : 2. Použil přibližně 1.500 formulářů.

Výbor ostravské pobočky GHSP má možnost zajistit kvalitní vytištění formulářů pro výpisy z matrik ve větším množství. Cena jednoho formuláře by zřejmě nepřekročila 10 haléřů. Od shromáždění dostatečného množství objednávek a od zadání tiskárně by formuláře mohly být hotovy za 1 - 2 měsíce.

Prosíme proto členy naší pobočky GHSP a další zájemce o vyjádření k této věci, případně o objednávky.

- Výbor pobočky -

		Sňatek	sign.	fol.
Datum		Místo		
Ženich				
Nevěsta				
Svědci				
Sezдал				

		Úmrtí	Sign.	Fol.
Datum		Místo		
Pohřeb		Místo		
Jméno				
Věk				
Choroba				
Zaopatřen				
Zaopatřil				
Pohřbil				

Vzory formulářů pro výpisy z matrik :

☒	Narození	Sign.	Fol	
☒	Datum	Místo	Kř.	
Jméno				
Otec				
Matka				
MLO 11				
Pokřtil				
Por. bába				

DO VAŠÍ KNIHOVNY

Mezírka, Josef: Porádce pro obecní představené a písaři, v záležitostech obecních, policejních, vojenských, berničných, živnostnických, soudu trestního a civilního, v záležitostech pozůstalosti, poručnictví, gruntovní knihy a jiných občanských záležitostech. Brno 1854. Str. 620.

V této rubrice bychom chtěli, mimo pravidelných zpráv o nově vydaných genealogických či heraldických publikacích, též občas upozornit na zajímavé a užitečné publikace staršího data, které nejsou již běžně známy, avšak svým obsahem mohou pomoci různým badatelům. Uvedená kniha je jednou z nich. Je dosti vzácná a bude asi možno do ní nahlédnout pouze prostřednictvím meziknihovní výpůjční služby nebo v archivu.

Josef Mezírka /tehdy "c.k. kancelista okresního soudu v Moravské Ostravě"/ touto prací komentoval různé v té době platné rakousko-uherské zákony a patenty tak, aby byly srozumitelné venkovskému obyvatelstvu bez vyššího vzdělání. V dnešní době může /"Porádce dobře posloužit pro první orientaci v tehdejší zákonodárství a vysvětlit mnohé jevy

v životě českého a moravského venkova v polovině 19. století bez složitého hledání v původních patentech /při hlubším zájmu lze využít autorových odkazů na ně/:

Výběr důležitých a zajímavých témat :

O novém zřízení státní správy - rakouská státní správa vůbec, správa zemská, okresní správa. Záležitosti obecné - pojmy o povinnostech obecních ze svazku obecního vyplývajících, forma sezení výborového, působnost obce v záležitostech obecních, působnost představených obce v působnosti okresního úřadu. Policejní záležitosti - zdravotní policie /nakažlivé nemoci, pád dobytka, blázni, lékařové, báby, ohledání mrtvých, hřbitovy atd./, policie nad cizinci, místní policie, zvláštní policejní předměty. Berniční záležitosti - přímé daně /pozemní, gruntovní daň, daň domovní, živnostnická, z příjmů/, nepřímé daně/ daň potravní, kolikovní daň/. Poplatky z právního jednání. Účetní úřady - celní a státní monopol, nejnovější celní předměty. Záležitosti vojenské - o povinnosti vojenské vůbec, osvobození od povinnosti vojenské, opatrování a ubytování vojáka, zběhové, opatrování nemocných vojáků, záležitosti invalidů, svatební záležitosti atd. Záležitosti živnostnické - všeobecné ustanovení o spravování záležitostí obchodnických a průmyslových /svobodný, kupecký obchod, kramářství, fabriky, řemesla, cechy/.

Trestní pravomocnost - pojmy atd. Civilní pravomocnost - základní ustanovení, soudní řízení vůbec, exekuce, směnné právo. O pozůstalostech a věcech poručenských. Věci týkající se knih pozemních /gruntovních/. Jiné občanské záležitosti - o právech osobních, o právu věcním, společné ustanovení stran práv osobních a věcných /práva a závazky manželů, povinnosti rodičů k dětem a naopak, důkaz otcovství k nemanželskému dítěti, o smlouvách atd., atd./.

V poslední části své knihy autor uvádí vzory písemností ke všem běžným podáním a právníkům aktům.

-Kj-

Macůrek, Josef : Pod Hostýnem a Křídlem. Úvahy o osudech vesnického lidu ve 14. až 19. století. 1. vydání. Brno, Muzejní spolek Brno 1975. 221 stran, 32 stran obrazových příloh.

Autor, vysokoškolský profesor na UJEP v Brně věnoval tuto knihu svým rodákům a rodnému kraji. Cílem práce bylo ukázat osídlování, způsob života, hospodářský a sociální vývoj rodné obce Chomýže i sousedních vesnic. Kniha si vůlí majitelů panství, jimž vesnice náležely, jen v úvodu, jinak se plně věnuje postižení života prostého lidu v jeho každodenních starostech; zajímá ho postavení jako poddaného vrchnosti, postupné zhoršování životních podmínek po třicetileté válce až ke zrušení poddanství r. 1848.

Svou práci rozdělil J. Macůrek do pěti kapitol, ve kterých se zabývá počátky osídlení, vznikem a vývojem zkoumaných obcí, rozsahem jednotlivých usedlostí, vyjmenovává názvy polních tratí, dále se pak věnuje problémům bezzemků, otázce vesnických řádů v 15. až 18. století, výši břemen,

jimiž byli poddaní zatěžováni svou vrchností, pokusům o hospodářskou a sociální emancipaci vesnického lidu i prvním pokusům o školní vzdělání v 18. a 19. století. Velkou pozornost věnuje údajům uložených v matrikách a pozemkových knihách.

K hlubšímu poznání života vesnického lidu ve vymezeném mikroregionu použil dále pro zpracování uvedených problémů málo užívaných archivních materiálů. Jsou to : zemské desky pro 14. - 17. stol., knihy pŕihonů a nálezů z let 1405 - 1636, dochované urbáře panství, lánský rejstřík z roku 1675, rektifikační akta z roku 1749, lokální neboli místní vizitaci z roku 1755, tereziánský katastr z padesátých a šedesátých let 18. století, rubariální fase z roku 1775 i josefínský katastr z roku 1789. Z pramenů první poloviny 19. století bylo použito vceňovacích operátů z let 1841 - 1850, vyvazovacích operátů z roku 1850, matrik výnosu pozemkového z roku 1820 a konečně stabilního katastru. Tento katastr mu poskytl mnoho údajů o velikosti poddaných usedlostí, o hodnotě pozemků, o klimatu, o situaci správní, církevní i školské. Kromě stabilního katastru se uchovaly také přípravné materiály, které byly odděleny od konečného zpracování a označeny jako duplikát stabilního katastru. Ve skutečnosti nejde o duplikát, nýbrž o spisový a statistický materiál velmi cenný pro dějiny obcí a městecěk. V duplikátu stabilního katasru nachází se popisy jednotlivých obcí, záznamy o hospodářských a sociálních poměrech na vesnici, o způsobu zemědělského hospodaření, o osevních plochách, výnosu z jednotlivých polí, zemědělského nářadí, vyjmenovány jsou i ostatní zaměstnání poddaného lidu.

Každou kapitolu doprovází obsáhlý odkazový materiál na prameny a literaturu, který lze považovat za obsáhlou bibliografii k dějinám vesnického lidu. Připočteme-li sličnou grafickou a polygrafickou úpravu publikace, obsáhlý rejstřík, vystoupí před námi tato kniha jako vzor práce historikovy i práce tiskařů.

- Pat -

Louda, Jiří : Některé erbovní postavy v dějinách Olomouce. Ediční rada MěNV v Olomouci. Olomouc 1978.

Jsme vděční za sebestoň heraldickou publikaci, a tak jistě každého potěší tato útlá brožurka z pera známého olomouckého heraldika.

Autor vybral devět postav ze starých i novějších šlechtických rodů z období 15. - 19. století, které mají vztah k Olomouci. K stručnému vypsání činnosti a významu jednotlivých osob je připojeno vyobrazení znaku. Tisk erbů je proveden /ne zrovna šťastně/ červenou barvou a v textu je uveden blason.

Vedle proslulých moravských zemských hejtmanů Ctibora Tovačovského z Cimburka, Jana z Pernštejna a Karla staršího ze Žerotína a několika členů rodiny Podstatských z Prusinovic jsou zde zastoupeni i osobnosti mající velký význam pro vlastní kulturní a politické dějiny bývalého hlavního města Moravy. Ať už je to olomoucký městský písař z počátku 16. století Jiří Žabka z Limberka, obránce Olomouce proti pruským

vojenským v roce 1758 Arnošt Marschal z Bieberštejna, zakladatel první učené společnosti v habsburských dědičných zemích "Societas incognitorum" Josef baron Petráš či Jan Alois Hanke, olomoucký knihovník povýšený do šlechtického stavu roku 1796 s predikátem "z Hankenštejna" nebo Vincenc hrabě Vetter von der Lilie, poslední ředitel olomoucké stavovské akademie před jejím přeložením do Brna v roce 1847.

Brožura se znakem Olomouce na titulní straně je doplněna resumé v ruském, německém a anglickém jazyce.

- km -

Znaky měst a městeček Severomoravského kraje. Zvláštní příloha k časopisu Heraldika č. 2/1978, vyd. Heraldická sekce při Okresním muzeu Praha-západ v Jílovém u Prahy.

Brožura s tímto názvem přináší některé doplňky k práci Ladislava Baletky "Znaky měst a městeček Severomoravského kraje", obsažené ve Sborníku Státního archivu v Opavě 1968 - 1971, Opava 1971.

Karel Liška ve Statu "Poznámky ke znakům měst a městeček Severomoravského kraje" uvádí popis pečeti a znaků Břidličné, Budišova nad Budišovkou, Černé Vody, Červené Vody, Českého Těšína, Dolního Benešova, Hradce nad Moravicí, Hranic, Hustopečí nad Bečvou, Jablunkova, Jindřichova, Jívové, Karviné, Kokor, Kopřivnice, Lazů, Lipníku nad Bečvou, Města Albrechtic, Města Libavé, Mírova, Moravského Berouna, Naměští na Hané, Olomouce, Orlové Ostravy a některých jejích částí, Potštátu, Velkých Kunětic, Zlatých Hor. Text ve většině případů doprovázejí zdařilé kresby pečeti a znaků. S některými údaji však nemůžeme souhlasit. Např. v poznámce ke znaku města Ostravy autor nekriticky cituje nesprávný názor H.G. Ströhla a F. Zvolského o původu zlaté růže ve znaku města /srv. se studií K. Hrbáčka v tomto čísle "Zpravo-daje"/.

Další článek Libuše Címalové se zabývá vývojem obecního a městského znaku Mariánských Hor do roku 1924, kdy bylo toto město připojeno k Moravské Ostravě jako její městská část; údaje čerpá převážně z archivního materiálu.

O pečeti, znaku a barvách Přívozu /rovněž dnešní část města Ostravy! pojednává výňatek přetištěný z dnes již nedostupné publikace Jana Grmely "Dějiny obce Přívozu" /Přívoz 1902/.

V. J. Sedlák zde uveřejnil článek "K otázce znaku města Opavy". V závěru sešituje zpracován abecední rejstřík historických názvů severomoravských měst a městeček s odkazy na uvedenou práci L. Baletky.

- lc -

Vlastivědný věstník moravský. Muzejní spolek v Brně. Roč. 31/1979/, č. 1

Tento zajímavý a pestrý časopis, věnovaný vlastivědě obou moravských krajů, uvádí v prvním čísle letošního ročníku studii Jiřího Spěváčka "Karel IV. - zrod diplomata evropského formátu", která zkoumá některé rysy činnosti Karla IV. ve vztahu k vývoji evropského politického myšlení. Saša Dušková ve svém příspěvku "Přemysl Otakar II. a bitva na Moravském

poli" pojednává o posledních letech vlády tohoto významného českého panovníka až do jeho tragické smrti 26. 8. 1278.

Genealogy a heraldiky zaujme článek Adolfa D. Krále "Lapidarium v Porta coeli v Dišnově II - Předklášteří", který doplňuje a opravuje historické a heraldické znalosti o dochovaných náhrobcích tišnovského kláštera. Uvádí popis náhrobku Barbory, dcery či manželky Václava Greyfenfelse z Pilsenburka, zemřelá v roce 1607, se dvěma erby. Nově popisuje též barokní znak abatyše Anny Skříňské z Pilsenburka z roku 1635 nad bývalou klášterní fortanou a další heraldické památky.

Příspěvek Leoše Mlčáka a Pavla Šrámka k činnosti vídeňských zvonářů na Severní Moravě v 17. a 18. století přináší též popis dochovaných zvonů ze zámecké věže z Paskova z roku 1650 a z kostela Zvěstování Panny Marie v Olomouci-Kopečku z roku 1689. Uvedené olomoucké zvony jsou zajímavé také tím, že je na obou zobrazen erb opata Norberta Želeckého z Počenic.

Časopis obsahuje mnoho dalších obsáhlejších i kratších vlastivědných příspěvků, Rozsáhlá recenzní rubrika si věnuje knižně i časopisecky vydávané historické literatury, upozorňuje i na řadu účelových a malotirážních publikací.

Vlastivědný věstník moravský vychází třikrát ročně. Jeden sešit má 128 stran s obrazovými přílohami v textu. Časopis je možno si objednat u PNS Brno, Obránců míru 2. Jedno číslo stojí 15,-Kčs, celoroční předplatné je zvýhodněno a činí 40,-Kčs.

- 1c -

Klub přátel vojenské historie u 605. ZO Svazarmu n.p. Zbrojovka Brno vydal v prosinci 1978 rozmnožený "Sborník příspěvků k problematice koaličních válek a bitvy 2. 12. 1805" u Slavkova. Tento sborník má charakter studijního materiálu a mimo úvodu o záměrech a cílech klubu /studium a vyhodnocování dostupných materiálů o koaličních válkách ve vztahu k českým zemím/ přináší i texty tří dopisů Napoleona císařovně Josefíně, odeslané ze Slavkova u Brna s kritickým dokumentárním rozbořem Jana Špatného.

Dalším příspěvkem téhož autora je "Biografie profesora Aloise Slováka"/nar. 1.8.1859 Boskovice, zemř. 23. 3. 1930 Brno/, který se zasloužil o vybudování Mohyly míru na památném slavkovském bojišti.

Rodopisce a heraldiky zaujme zvláště příspěvek Jana Linharta "Carův křídelní pobočník", pojednávající o účasti Ferdinanda hraběte von Tiesenhausen /v ruském přepisu Tizengauzen"/, nar. 15. 5. 1782, zemř. 4. 12. 1805 Žarošice /dle našeho kalendáře/, carova křídelního pobočníka a pobočníka hlavního velitele ruské armády M. I. Golešniščeva-Kutuzova, jehož byl zetěm, v tažení ukončeném smrtí na následky zranění v bitvě u Slavkova. Příspěvek obsahuje i stručnou historii rodu, který se v průběhu 12. století vystěhoval z Německa do Livonska a stal se jedním z nejvýznamnějších rodů žijících v pobaltských guberniích Ruska. Jedna z rodových

větví se vystěhovala na tehdy polskou Litvu, pozměnila ročové jméno na Tiesenhaus a pod tímto jménem sehrála i v polských dějinách významnou roli. Přílohou článku je i rozrod Tiesenhausenů od počátku 16. století a vyobrazení hraběcího znaku s popisem.

Pro zájemce o členství ve výše uvedené organizaci je k dispozici několik přihlášek u předsedy naší pobočky GHSP.

- 1k -

Živodní časopis "Ostravsko-karvinský horník" otiskuje v tomto ročníku od č. 21 seriál "Tradice železka a mlátka". Jeho autorem je pracovník Národního technického muzea v Praze Miloš Zárybnický.

Tyto články o hornické minulosti se zabývají dějinami jednotlivých hornických měst a přinášejí rovněž vyobrazení jejich znaků. Zatím byly otištěny články o hornických městech Příbrami, Štěchovicích, Jílovém, Kutné Hoře, Cínovci, Jáchymově, Krupce, polských Tarnowských Górach, Bochnie a Wieliczce.

Autorem kreseb většiny znaků je Karel Liška.

- 1c -

NOVÍ ČLENOVÉ POBOČKY

SLUNEČKOVÁ Lenka, 704 00 Ostrava-Hrabová, Šrobárova 15
Všeobecný zájem o historii

Šmolka Jan, Ing., 701 00 Ostrava 1, Tyršova 31
Neuvádí.

DROBNÉ ZPRÁVY

Dle sdělení správního výboru GHSP jsou na skladě ještě tyto publikace Společnosti:
Sedlák, Vlad. J.: Tabulky k převádění dat historických pramenů /23,60 Kčs/
Palivec, V. - Elznic, V.: Latinsko-český slovník genealogický /33,-Kčs/
Palivec, V.: Heraldická symbolika /31,-Kčs/
formuláře pro sestavení rodového vývodu /à 2,-Kčs/

výbor pobočky -

Kromě formulářů pro výpisy z matrik /viz str. 65 - 67 tohoto čísla "Zpravodaje" /má výbor naší pobočky možnost zajistit též vytištění většího množství záznamových lístků pro pořizování autorské, titulové, věcné nebo jiných druhů bibliografií.

O využití těchto záznamových lístků psal podrobně Jiří Palát v předchozích číslech našeho "Zpravodaje". Spotřeba lístků činí, dle jeho sdělení, v průměru kolem 400 - 500 kusů ročně, při větší pídli i mnohem více.

Termín dohotovení záznamových lístků by byl rovněž cca 1 - 2 měsíce ode dne zadání tiskárně. Cena jednoho lístku by se pohybovala kolem 5 haléřů /dle výsledné kalkulace/. Případné objednávky je možno směřovat na adresu naší pobočky.

- Výbor pobočky -

Byli jsme požádáni, abychom zveřejnili tyto badatelské dohazy a výzvy :

Bohuslav Souček /Pechova ul. č. 40, 615 00 Brno - Židenice/ pátrá po všech zprávách o pobytu rakouského polního maršála Gideona Ernsta von Laudona v Novém Jičíně, který zde zemřel v roce 1790. Zvláště potřebuje přesný opis záznamu v matrice zemřelých. Vyhledání všech materiálů v novojičínském archivu, museu atd. je ochoten odměnit buď finančně /po předchozí dohodě/ nebo obdobnou protislužbou v rámci spolupráce mezi členy GHSP.

Advokátní poradna č. 1 /Národní tř. č. 32, 116 66 Praha 1/ pátrá po Anně Kejlové, roz. Svobodové, narozené 24. 1. 1879 v Novém Městě na Moravě, nebo po jejích potomcích. Jmenovaná byla dcerou hostinského Jana Svobody, který se narodil 8. 6. 1842 v Bystřici pod Perštýnem, a Anny roz. Hledíkové z Poličky. Zokrajové poznámky v rodné matrice je zřejmo, že Anna Kejlová, dle přípisu Okresní politické správy v Praze-Žižkově z 10. 2. 1921, vystoupila z církve římsko-katolické, do níž se pak později vrátila. Rovněž se pátrá po bratrovi Anny Kejlové, roz. Svobodové, Josefovi Svobodovi, který se narodil dne 20. 2. 1872 v Poříčí.

Kdo by byl informován o rodině Anny Kejlové, roz. Svobodové nebo o rodině Josefa Svobody nechť se laskavě obrátí na výše uvedenou adresu. /O sdělení třeba nepatrné zprávy, která by mohla napomoci pátrání, prosí též Vladimír Kejla, Dimitrovova 58, 701 00 Ostrava 1./

Zdeněk Izák /ul. U háje č. 1507, 530 03 Pardubice/ prosí členy naší pobočky o zaslání jakýchkoliv zpráv o výskytu příjmení Izák.

Vladimír Kejla /Dimitrovova 58, 701 00 Ostrava 1/ prosí o zaslání všech zpráv o výskytu příjmení Gottesheim u nás i v zahraničí.

" Z p r a v o d a j " vydává ostravská pobočka Genealogické a heraldické společnosti v Praze. Vychází nepravidelně a je určen pouze pro potřebu členů GHSP.
Za původnost a obsah článků ručí autoři.
Veškeré články, drobné příspěvky a podobně zasílejte laskavě na adresu : GHSP - pobočky Ostrava, poštovní schránka 217, 729 17 Ostrava 1.
Uzávěrka 3. čísla II. ročníku byla 14. 9. 1979.
Schváleno k tisku odborem kultury Národního výboru města Ostravy pod č. j. 64/78 z 23. 8. 1979.